

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Кузьменко Оксани Володимирівни на дисертаційну роботу Лісняк Марії
Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в
Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08
«Право», за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми. Трансформація підходів до функціонування органів судової влади в умовах сучасних державотворчих процесів, орієнтованих на утвердження принципів верховенства права, доступності правосуддя та забезпечення прав і свобод людини. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність помічника судді як ключового елемента організаційного та правового забезпечення здійснення правосуддя.

Попри важливу роль помічника судді у підготовці матеріалів справ, аналізі законодавства та судової практики, а також у забезпеченні ефективної роботи судді, чинне правове регулювання його діяльності характеризується низкою проблем. Серед них — фрагментарність нормативного закріплення правового статусу, недостатня визначеність функціональних обов'язків, відсутність єдиних підходів до організації діяльності, а також потреба у підвищенні прозорості, ефективності та запобіганні корупційним ризикам у цій сфері.

Додатковими чинниками, що актуалізують дослідження, є перевантаженість суддів, зростання кількості судових справ, необхідність оптимізації внутрішньоорганізаційних процесів у судах, а також впровадження сучасних стандартів публічної служби та цифровізації судочинства. За таких умов саме помічник судді виступає важливим суб'єктом, від ефективності діяльності якого значною мірою залежить якість, своєчасність і обґрунтованість судових рішень.

Незважаючи на наявність окремих наукових напрацювань, у вітчизняній правовій науці відсутнє комплексне дослідження, присвячене системному аналізу правового регулювання діяльності помічника судді в Україні, що враховувало б сучасні виклики та потреби судової системи. Це зумовлює необхідність поглибленого наукового осмислення зазначеної проблематики, визначення існуючих прогалин правового регулювання та розроблення обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення.

Таким чином, обрана тема дослідження є своєчасною, має важливе теоретичне та практичне значення, відповідає актуальним напрямам реформування судової влади та спрямована на підвищення ефективності функціонування судової системи України загалом.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Лісняк Марії Юріївни, зумовлено досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційного дослідження. Його зміст складається зі вступу, двох розділів, які поєднують шість підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Дисертант поставив перед собою досить важливу мету – на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел визначити сутність та особливості правового регулювання діяльності помічника судді в Україні, окресленні проблем його нормативного визначення й практичної реалізації, формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері та практики його застосування. Для реалізації визначеної мети дисертантом сформульовані основні задачі наукової роботи.

Достовірність одержаних результатів обумовлена глибиною наукового аналізу правової бази досліджуваної проблематики, яку становлять приписи: Конституції України, Кодексу адміністративного судочинства України, Законів України «Про звернення громадян», «Про захист персональних даних» інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини правового регулювання сервісної діяльності

адміністративних судів в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять матеріали статистичних досліджень діяльності суду щодо правового регулювання діяльності помічника судді в Україні, наукові, публіцистичні, довідкові, монографічні видання.

Як впливає із аналізу дисертації здобувач під час виконання дослідження опрацював достатню кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, значну кількість нормативно-правових актів (загалом 198 джерел). Цілком обґрунтованими є зроблені здобувачем висновки щодо з'ясування стану розроблення проблем, які виникають щодо сервісної діяльності адміністративних судів в Україні.

Обґрунтованість й достовірність результатів дослідження забезпечено тим, що в якості методологічної бази автор використовував сукупність методів і прийомів наукового пізнання як загальнонаукових (діалектичний, історичний, логічний системний аналіз тощо) так і спеціальних методів (документального аналізу, порівняльно-правового тощо). Так, за допомогою конкретно-історичного методу простежено становлення та розвиток помічника судді в Україні (підрозділи 1.1, 1.2). Загальнонауковий діалектичний метод дав змогу проаналізувати чинне законодавство правове регулювання діяльності помічника судді в Україні та практику його застосування (розділ 1). Методи групування та класифікації використано для визначення ознак та принципи правове регулювання діяльності помічника судді в Україні (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2). Метод порівняльного правового дослідження застосовувався для розкриття зарубіжного досвіду правове регулювання діяльності помічника судді в Україні (підрозділ 2.4). Методи системного та структурно-функціонального аналізу використано під час характеристики прав, обов'язків та відповідальності помічника судді в Україні та її особливостей (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). Методи аналізу і синтезу дозволили виявити прогалини та тенденції (прогнозування) правового регулювання діяльності помічника судді в Україні, що дало змогу розробити

концептуальні підходи щодо вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері (підрозділ 2,4).

Автором вперше: запропоновано інститут помічника судді розглядати як сукупність правових норм, що регулюють статус, повноваження, організаційні засади діяльності та відповідальність помічників суддів у системі судоустрою, що реалізується в межах публічно-службових та організаційно-управлінських відносин у сфері правосуддя; при цьому акцентовано, що помічник судді не здійснює правосуддя та не наділений владними повноваженнями судді, однак його діяльність має безпосередній вплив на ефективність судового розгляду, підготовку процесуальних документів, аналіз судової практики та дотримання розумних строків розгляду справ, що обґрунтовує доцільність розуміння інституту помічника судді як складової механізму організаційного забезпечення реалізації функції правосуддя; виокремлено напрями удосконалення правового статусу помічника судді є: а) визначення чіткого правового статусу (законодавчо потрібно уточнити посадові повноваження помічника судді, його функції в організації судового процесу та взаємодії із суддею); б) регламентація порядку призначення та звільнення (необхідно встановити прозорі критерії відбору помічників суддів, процедури їхнього призначення та підстави для звільнення, включно з дисциплінарними аспектами шляхом запозичення досвіду Франції, де кандидат на посаду помічника судді проходить конкурсний відбір та перевірку професійної доброчесності, що в свою чергу забезпечує професійну компетентність тощо); в) гарантії соціального, матеріального та професійного захисту. (доступ до медичного забезпечення, соціальних пільг, страхування, пенсійного забезпечення та професійного розвитку наприкладі досвіду Великої Британії та Нідерландів, де помічники суддів мають доступ до профілактичних медичних оглядів, психологічної підтримки та освітніх програм тощо); г) встановлення відповідальності та дисциплінарних механізмів (необхідно передбачити чітку адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність помічника судді за порушення

службових обов'язків, несанкціоноване втручання в інформаційні системи або завдання шкоди); д) підтримка професійного розвитку та методичного забезпечення (законодавчо слід закріпити можливість участі помічників суддів у семінарах тощо).

Автором удосконалено: наукові положення щодо реалізації принципів помічників судді є неможливою без налагодження дієвих механізмів контролю та систематичного моніторингу діяльності працівників апаратів судів, що вимагає розроблення уніфікованих критеріїв оцінювання результативності службової діяльності, які б охоплювали не лише кількісні, але й якісні показники виконання службових обов'язків, що обумовлює доцільність запровадження механізмів зворотного зв'язку з учасниками судового процесу щодо якості роботи судового персоналу, а результати такого оцінювання мають слугувати підставою як для заохочення, так і для притягнення до дисциплінарної відповідальності, що може бути реалізовано на рівні Державної судової адміністрації України через запровадження практики підготовки регулярних аналітичних звітів, присвячених оцінці стану реалізації принципів помічників судді, що сприятиме підвищенню організаційної ефективності та зміцненню інституційної спроможності помічників судді, а також зростанню рівня суспільної довіри до судової влади та забезпеченню стабільності її функціонування; аргументацію необхідності підвищення конкурентоспроможності посади помічника судді, для чого запропоновано підвищення рівня матеріального забезпечення, розширення соціальних гарантій, удосконалення механізмів професійного розвитку та створення умов для кар'єрного зростання працівників патронатної служби запровадження щорічних премій за результати роботи та стаж служби; встановлення доплат за інтенсивність праці та роботу зі справами підвищеної складності; створення спеціальних програм підвищення кваліфікації за рахунок держави; зарахування стажу роботи помічником судді як переваги під час добору на посади суддів, працівників апарату суду або державної служби; надання можливостей участі у міжнародних стажуваннях

і професійних обмінах; удосконалення цифрових інструментів роботи для зменшення адміністративного навантаження; встановлення гарантій професійної стабільності та захисту від необґрунтованого звільнення; забезпечення гнучких форм організації праці та додаткових оплачуваних днів відпочинку за значне навантаження (с. 22-24).

Автор доводить, що ключовою рисою правового статусу помічника судді є його віднесення до суб'єктів патронатної служби, які призначаються суддею з метою організаційного та адміністративного сприяння здійсненню правосуддя, реалізації повноважень, забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, надання адміністративних послуг і запобігання адміністративним правопорушенням у сфері судочинства. Специфіка виникнення правосуб'єктності помічника судді як службовця патронатної служби полягає в його персональному доборі суддею та перебуванні у прямому підпорядкуванні, що зумовлює покладення на суддю повної відповідальності за порушення норм трудового законодавства, а також моральної й юридичної відповідальності за порушення вимог адміністративного та кримінального права (с. 80-81).

У зв'язку з цим цікавими видаються пропозиції автора щодо внесення змін до удосконалення законодавства України щодо правового статусу помічника судді, зокрема, запропоновано внесення змін: КУпАП шляхом доповнення статтею 188-58 «Призначення на посаду помічника судді проти волі судді» є логічним і необхідним кроком, спрямованим на усунення прогалин у правовому регулюванні, забезпечення незалежності суддів та запобігання корупційним ризикам у сфері судового адміністрування. Запропоновано викласти вищезазначену статтю наступним чином «будь-який тиск на суддю з метою спонукання його призначити на посаду помічника судді без його згоди тягне застосування адміністративного стягнення у вигляді штрафу в межах від шістсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У разі повторного вчинення протягом одного року такого самого правопорушення особою, яка вже була притягнута до

відповідальності за подібні дії, передбачається накладення штрафу в розмірі від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із додатковим позбавленням права займати адміністративні посади у відповідному суді строком на один рік»; до частини 1 статті 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. Її пропонується викласти у такій редакції: «За кожним суддею закріплюється один або кілька помічників, які працюють на засадах патронатної служби. Їхній правовий статус, а також порядок організації та здійснення діяльності визначаються цим Законом і Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України» (с. 197-198).

Всі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є внеском у адміністративно-правову доктрину.

Наукова і практична цінність дисертації. Дисертація Лісняк Марії Юріївни є самостійною, достатньо аргументованою, комплексною роботою, науково-теоретичний та прикладний рівень якої відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

Пропозиції та висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній роботі для проведення подальших наукових досліджень проблематики правового регулювання інституту публічних послуг у: науково-дослідній діяльності – пропозиції та висновки щодо удосконалення правового регулювання діяльності помічника судді в Україні можуть бути основою для подальших наукових досліджень; правозастосовчій діяльності – для вдосконалення діяльності інституту помічника судді в Україні; правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України, зокрема, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про адміністративні послуги», «Про адміністративні процедури» та інших нормативно-правових актів; навчальному процесі – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу», «Адміністративний процес», «Адміністративне право» під час підготовки підрозділів навчальних

посібників та підручників із відповідного навчального курсу, а також наукових статей і тез доповідей.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 4 статтях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, а також в 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертація оформлена відповідно до вимог чинного законодавства України.

Позитивна оцінка окремих аспектів рецензованої роботи та проведеного дисертаційного дослідження в цілому не виключає можливості й необхідності висунути деякі зауваження дискусійного характеру.

1. Підтримуючи застосовування соціологічного методу наукового пізнання з метою визначення напрямів удосконалення правового статусу помічника судді, необхідно зауважити, що здобувачеві варто було більш детально визначити інструментарій проведеного соціологічного дослідження, що сприяло б обґрунтуванню актуальності обраної теми та достовірності отриманих результатів.

2. У дисертації необхідно було б розглянути на рівні окремого підрозділу проблему забезпечення контролю за діяльністю помічника судді, визначивши шляхи удосконалення контролю громадськості за такою діяльністю та навівши приклади практичної діяльності громадських об'єднань у цій сфері.

3. На с. 163 дисертації автор зазначає, що основними проблемами притягнення помічників суддів до відповідальності залишаються: нечіткість визначення кола суб'єктів відповідальності, складність доведення складу правопорушення, відсутність усталеної судової практики та певна колізійність між нормами різних нормативно-правових актів. У зв'язку з цим актуальним є вдосконалення законодавчого регулювання, конкретизація статусу помічника судді в антикорупційній сфері та підвищення рівня

правової культури і професійної етики працівників апарату суду. Хотілося б під час публічного захисту почути уточнену позицію здобувача щодо конкретних пропозицій щодо вирішення зазначених проблем.

4. Не зрозуміло обґрунтування або критерії виокремлення автором двох основних напрямки удосконалення правового статусу помічника судді: правовий та організаційний, що знижує аргументованість висновків дослідження.

5. Автор визначає інститут помічника судді як сукупність правових норм, однак не доводить, що відповідні норми утворюють відносно самостійний правовий інститут. У теорії права правовий інститут характеризується внутрішньою єдністю, специфічним предметом правового регулювання та відносною автономністю. У дисертації доцільно більш детально обґрунтувати відповідність інституту помічника судді цим ознакам.

Наведені зауваження носять характер побажань і не знижують високої оцінки проведеного автором дослідження.

Дисертаційне дослідження Лісняк Марії Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в Україні» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Лісняк Марії Юріївни на тему «Правове регулювання діяльності помічника судді в Україні», є роботою, яка має необхідний рівень наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, яка відповідає є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01. 2022 р. № 44), а його автор

Лісняк Марії Юріївни заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук професор,

завідувач кафедри публічного та

міжнародного права Навчально-наукового інституту

«Юридичний інститут»

Київського національного економічного

університету імені Вадима Гетьмана

О.В. Кузьменко

Підпис Кузьменко О.В.
ЗАСВІДЧУЮ
 заступник начальника відділу кадрів
 Київський національний
 економічний університет
 імені Вадима Гетьмана
О.В. Роговська
 «__» _____ 20__ р.